

I.1. Vreau să încredințez posterității spre aducere aminte ce s-a petrecut în cer la trei zile înainte de idele lui Octombrie¹, într-un an cum nu a mai fost altul, începutul celui mai fericit veac². Nu se va da curs nici resentimentului și nici recunoștinței. Aceste lucruri sunt adevărate ca atare. Dacă cineva va întreba de unde știu, întâi și întâi că nu îi voi răspunde, dacă nu voi avea chef. Cine mă va sili s-o fac? Eu unul știu că am devenit om liber din ziua când și-a dat obștescul

---

¹ Adică la 13 octombrie. Romanii marcau zilele lunii în funcție de trei date de referință: calendele – prima zi a lunii, idele – stabilite la 15 ale lunilor martie, mai, iunie și octombrie și la 13 în celelalte luni – și nonele – plasate cu nouă zile înaintea idelor, adică la 7, respectiv la 5 ale lunii. Să reținem că, pentru romani, numărătoarea era inclusivă, adică se lua în calcul și ziua cu care se începea socoteala. Zilele cuprinse între calende și none erau numite „de dinaintea nonelor“, cele dintre none și ide, „de dinaintea idelor“, iar cele dintre ide și calende, „de dinaintea calendelor“.

² Acest an este 54, când, după moartea lui Claudius, a devenit împărat Nero. Seneca, sfătuitor al principelui în tinerețe și consilier intim în primii ani de domnie, până a nu cădea în dizgrație, sprijină aici ideea oficial acreditată că, vizând reîntoarcerea la politica principatului lui Augustus, Nero încerca revenirea la un veac de aur (*felicissimum saeculum*), reluând astfel și punând în practica politică mitul vârștelor omenirii, un topos literar cu originea în *Teogonia* lui Hesiod.

sfârșit acela care adevărate vorba din bătrâni cum că trebuie să te naști fie rege, fie idiot. Însă, dacă îmi va fi pe plac să răspund, am să spun ce-mi va veni la gură. Cine a cerut vreodată martori sub jurământ de la un istoric?³

Totuși dacă va fi nevoie să dau la iveală vreun chezaș, caută de află răspuns de la acela care a văzut-o pe Drusilla⁴ mergând în ceruri; tot el îți va spune că l-a văzut pe Claudius croindu-și drum „*cu pași inegal*”⁵. El, vrea, nu vrea, trebuie să vadă toate cele ce se petrec în cer: este administrator public al Viei Appia⁶, pe unde știe bine că au mers la zei și divinul

---

³ Parodiare a stilului istoriografic și aluzie ironică la istorici și la frecvențele lor declarații de obiectivitate.

⁴ Iulia Drusilla, fiica lui Germanicus și a Agripinei Maior, deci nepoată lui Claudius. Căsătorită cu L. Cassius Longinus, se spune că ar fi întreținut relații incestuoase cu fratele său, împăratul Gaius Caligula (37-41), predecesorul lui Claudius. La moartea ei, senatorul Livius Geminius – pe care Seneca îl invocă aici nu cu numele, ci cu funcția sa de *curator* pe Via Appia – a declarat sub jurământ că a văzut-o urcându-se la cer, fapt pentru care a fost generos răsplătit de împărat. Drusilla a fost divinizată sub numele de Panthea.

⁵ *Non passibus aequis* – citat, ironic, din *Eneida* lui Virgiliu, care se referea la micul Iulius, fiul lui Enea. Aici, Seneca face aluzie la un defect fizic al lui Claudius, care era șchiop.

⁶ Via Appia, șosea celebră care lega Roma de sudul Italiei (portul Brundisium). Construirea ei începuse în anul 312 î.C., la inițiativa lui Claudius Appius Caecus (de unde și numele șoselei).

Augustus și Tiberius⁷. Dacă îl vei întreba, îți va povesti
 ție, între patru ochi: față cu mai multă lume nu va
 scoate niciodată vreo vorbă. Căci, din clipa în care a
 jurat în senat că o văzuse pe Drusilla urcându-se la
 ceruri și nimeni nu i-a dat crezare pentru o veste
 atât de bună, cum că o va fi văzut, el a afirmat sus și
 tare că nu va mai spune nimic, chiar dacă va fi să
 vadă un om ucis în mijlocul pieței publice. Eu unul
 dau drept lucruri cu desăvârșire sigure cele ce le-am
 auzit atunci de la el; așa să-l știu eu sănătos și fericit!

II.2.2.

Febus de-acuma, scurtându-și din drum, amânase
 ivirea

Zorilor și prelungise-ale somnului negru răgazuri,
 Cynthia⁸, biruitoare de-acum, își sporise regatul,

---

⁷ Octavian Augustus, primul „împărat“ roman (27 î.C.-14 d.C.) din dinastia Iulio-Claudienilor, și Tiberius, fiul adoptiv și urmașul acestuia (14-37 d.C.). Seneca îl numește pe primul „divinul“ (*diuus*) pentru că fusese deificat după moarte, spre deosebire de Tiberius, care nu se bucurase de această onoare. Oricum, amândoi muriseră în sudul Italiei și fuseseră aduși la Roma pe Via Appia.

⁸ Adică Diana, venerată pe muntele Cynthus din insula Delos, era zeița lunii, în vreme ce fratele ei, Febus Apollo, era zeul soarelui. Seneca parodiază aici poezia epică prețioasă și intenționat alambicată care se practica în cercurile clasicizante ale vremii și mai ales în școlile de retorică.

Iarna cea hâdă lipsea de odoarele-i mândre
bogata

Toamnă și-n vreme ce Bacchus tot îmbătrânea
la poruncă,

Culegătorul zăbavnic strângea mult răritul
ciorchine.

Socot că mă fac mai bine înțeles dacă voi spune:
era luna octombrie, ziua a treia înaintea idelor lui
Octombrie. Ora nu ți-o pot spune cu certitudine –
mai ușor pot cădea la învoială între ei filosofii decât
orologiile –, totuși era cândva între ora a șasea și a
șaptea⁹. „Ești din topor“, vei spune; „toți poeții,

---

⁹ Adică între 12 și 13, ora oficială a morții lui Claudius. Romanii aveau un sistem de împărțire a zilei cu totul diferit de cel de azi. Ora reprezenta a douăsprezecea parte a intervalului dintre răsăritul și apusul Soarelui și, ca atare, durata unei ore varia în funcție de anotimp. De exemplu, la 23 decembrie, ziua era de 8 ore și 54 de minute, adică ora avea aproximativ 45 de minute; în schimb, la 25 iunie, ziua era de 15 ore și 6 minute, deci ora avea aproximativ 75 de minute. În realitate, Claudius pare să fi murit mai devreme, în noaptea precedentă, dar anunțarea decesului fusese amânată intenționat de Agrippina și de susținătorii ei, printre care și Seneca, pentru a putea pregăti succesiunea lui Nero. „Există părerea că a murit otrăvit; când însă și cine anume i-a dat otrava, nu se știe... Moartea i-a fost ținută secret până când s-au organizat toate chestiunile referitoare la succesiune. Astfel s-au început rugăciuni publice, ca și cum era încă bolnav, au fost aduși actori comici, ca și

nemuțumiți să descrie răsăriturile și apusurile de soare, tot chinuie până și miezul zilei, iar tu vei trece cu vederea un ceas atât de bun?“

Febus de-acuma brăzdase jumate din boltă cu carul

Și, mai aproape de noapte, lovea obositele hățuri,
Călăuzindu-și lumina scăzută pe-o cale piezișă.

III. Claudius începu să-și dea ultima suflare, dar nu putea să-și găsească obștescul sfârșit. Atunci Mercur, care fusese mereu desfătăt de inteligența aceluia, o luă deoparte pe una dintre cele trei Parce¹⁰: „Ce, femeie prea crudă, vei îngădui să fie pus la cazne

---

cum i-ar fi cerut el ca să-l distreze. A murit a treia zi înainte de idele lui octombrie, în timpul consulatului lui Asinius Marcellus și al lui Acilius Aviola, la șaiszeci și patru de ani, în al patrusprezecelea an de domnie; i-au fost organizate funeralii cu pompă imperială și a fost ridicat în rândul zeilor; Nero a renunțat la acest cult și l-a abolit, dar a fost apoi restabilit de Vespasianus. Cele mai importante prevestiri ale morții lui au fost următoarele: apariția unei comete, căderea trăsnetului pe mormântul tatălui său Drusus și moartea în anul respectiv a majorității magistraților din toate ordinele“ (Suetonius, *Viețile celor doisprezece Cezari, Divinul Claudius*, 44-45, traducere de Gheorghe Ceaușescu, Editura RAO, București, 1998, pp. 219-220).

¹⁰ Parcele, zeițe ale destinului, erau în număr de trei: Clotho, Lachesis și Atropos.

un om nefericit? Nu va înceta nicicând să fie torturat atâta amar de vreme? Se împlinește acum al șaiszeci și patrulea an de când se tot luptă cu propriul suflet. La ce le porți pică lui și statului? Dă-le voie astrologilor să spună și ei adevărul odată și odată, ei, care îl ridică în slava cerului pe Claudius în fiecare an, în fiecare lună de când a fost făcut principe. Și totuși, nu e lucru de mirare dacă greșesc și nimeni nu știe ora morții aceluia, căci nimeni nu a socotit vreodată că el s-a născut. Fă așadar ce e de făcut:

*morții îl dă și la curtea-i un altul mai bun să domnească.*¹¹

„Pe Hercule, zău așa“ – zise Clotho – „voiam să-i mai dau nițel timp de răgaz, până să le acorde cetățenie romană și celor puținei care au mai rămas fără de ea“ – căci el hotărâse să-i vadă îmbrăcați în togă pe toți grecii, galii, hispanicii și britanii¹² –, „dar, fiindcă s-a decis să mai rămână câțiva peregrini de sămânță și tu poruncești așa, fie, făcă-se voia ta!“

---

¹¹ Vergiliu, *Georgice*, IV, 90, care recomandă apicultorului să ucidă regina mai puțin utilă într-un stup. Ironia la adresa lui Claudius vizează, prin reflex, elogierea lui Nero, „regele“ cel bun.

¹² Ironie la adresa politicii externe a lui Claudius, care acordase cu multă generozitate drepturi cetățenești și o serie de privilegii multor provinciali, fapt care îi nemulțumise pe cetățenii romani, mai ales pe aristocrați.

Deschise atunci un sipetel și dă la iveală trei fuse: unul era al lui Augurinus, al doilea al lui Baba¹³, iar al treilea al lui Claudius. „Ăștia trei“ – zise ea – „voi porunci să moară în același an, despărțiți de un scurt răstimp, și nu-l voi trimite neînsoțit pe Claudius. Nu se face să fie lăsat deodată de unul singur tocmai el, care, până mai ieri-alaltăieri, vedea atâtea mii de oameni în urma sa, atâtea mii în față și atâtea mii roind împrejurul lui. Până una alta, o să se mulțumească doar cu acești ortaci“.

IV.

Zise și firul apoi răsucindu-l pe fusul sinistru
Rupse durata regească a traiului unui becisnic.
Lachesis¹⁴ însă, cu creștetu-ncins, cu cosița gătită,

---

¹³ Augurinus este un personaj necunoscut. Baba, în schimb, era un individ celebru în epocă prin prostia sa.

¹⁴ Lachesis, căreia, dintre cele trei Parce, îi revenea sarcina de a fixa destinul muritorilor. Invocând din nou mitul veacului de aur (*aurea saecula*, în text), a cărui trăsătură definitorie este belșugul obținut fără trudă, în mod natural, Seneca elogiază fățiș, fără rezerve, domnia lui Nero, care, cel puțin la începuturile sale, părea să confirme încrederea filosofului. Ca și Vergiliu, în *Bucolica* a IV-a, Seneca tratează mitul vârstelor într-o manieră romană, concepând un veac de aur prospectiv, întemeiat pe apariția unui personaj mesianic și cu atribute soteriologice, în speță Nero, care va restabili vechile valori ale statului roman.

Frunții și părului dându-i cunună de laur pieric,
Albă urzeală desprinde din caierul rudă cu neaua
Și cu o mână propice-l îndrumă și îi împrumută
Altă culoare. Surorile sale i-admiră fuiorul:
Lâna cea ieftină iat-o schimbată-n metal de
valoare,

Veacuri de aur coboară întruna pe firul cel
splendid.

Uită cu totul măsura și torc norocoasele lănuri,
Mâinile-și umplu cu drag și plăcută-i povara din
caier.

Treaba le merge din plin și scutită cu totul de
trudă,

Tort mătăsos se scoboară din fusul în lină rotire.
Anii lui Tithon întrec, îi întrec și pe cei ai lui
Nestor.

Febus e-aici, le desfată cântând, viitorul îi place
Și, bucuros, ba plectrele-și mișcă, ba-ntinde
fuiorul.

Cântecul lui le robește mereu și-a lor trudă
o-nșală.

Până să laude ele a fratelui liră și cântec,
Mâinile peste măsură au tors și slăvita lor trudă
Calcă hotarul ursitei de om: „O, voi Parce,
cruțați-l!“

Febus le spune, „trăiască mai mult decât toți
muritorii

Cel care-mi seamănă mie la chip și-i frumos ca
și mine

Fără a-mi fi mai prejos în cântare sau voce¹⁵.

Trudiților

Veacuri ferice le-o da și va rupe tăcerile legii.

Tocmai ca Lucifer care fugarele astre alungă

Sau ca și Hesperus care-ntre stele reîntoarce
se-arată

Și, de îndată ce, neguri gonind, Aurora roșcată

Ziua aduce, Soarele lumea contemplă cu fală

Și dintre țarcuri își scoate afară îndată telega,

Astfel apare și Cezar, pe-un astfel de Nero admiră

Roma. Obrazul său strălucitor de o blândă văpaie

Arde, la fel și frumosu-i grumaz sub șuvoiul de
plete.“

Astfel vorbi Apollo. Iară Lachesis, care și ea era cu priință acestui bărbat foarte chipeș, făcu toate cele cu dare de mână și îi dăruî din toată inima lui Nero mulți ani. În ce-l privește pe Claudius însă, toate porunciră-ntr-un glas:

*„Voi cu urale, cu chiot să-l scoateți afară din
casă.“¹⁶*

---

¹⁵ Era bine știută înclinația histrionică a lui Nero, tratată aici cu bunăvoință de către Seneca. Pasiunea lui Nero pentru poezie, muzică, pantomimă și concursuri avea să se transforme într-o adevărată patimă devastatoare, împăratul ajungând să se creadă asemeni lui Apollo la frumusețe și talente artistice și punându-și domnia sub efigia solară a divinității.

¹⁶ Citat, în original în greacă, din tragedia lui Euripide, *Cresphontes* (azi pierdută).

Și Claudius chiar că își dădu duhul și, din acea clipă, încetă să mai pară că trăiește. Însă suflarea de pe urmă și-o dădu în timp ce asculta niște comedianți, ca să știi că eu unul nu fără temei mă tem de ei. Ultima vorbă a lui, auzită printre oameni după ce a lăsat să-i scape un zgomot măreț prin acea parte pe unde se exprima mai lesne, aceasta este: „Vai mie, m-am căcat pe mine, cred!“ Dacă o va fi făcut sau nu, eu nu știu; de bună seamă însă că se căca pe toate.

V. Este de prisos să mai povestesc cele ce s-au petrecut după aceea pe pământ. Știți prea bine și voi și nu există primejdia să vă iasă din minte cele pe care vi le-a întipărit în amintire bucuria obștească: nimeni nu-și uită clipele de fericire.

Ascultați ce s-a petrecut în cer. Chezaș va fi chiar cel care mi le-a povestit.

I se vestește lui Iupiter că a venit unul mare de stat și cărunt bine de tot; tot amenință cu nu știu ce, căci dă neconținut din cap; ba își târâie după sine piciorul drept. Îl întrebară din ce neam era; răspunse nu știu ce, cu un glas dogit și cu o voce nesigură¹⁷. Nimeni nu înțelese în ce grai vorbea, căci nu era nici

¹⁷ Deși caricatural până la grotesc, urmând, de altfel, legile genului satiric atât de îndrăgit la Roma, portretul pe care Seneca îl face lui Claudius pare totuși destul de apropiat de imaginea pe care o aveau contemporanii despre împărat, cel puțin în anumite cercuri apropiate lui. Astfel, bunăoară, „mama lui, Antonia, îl numea «o caricatură de om», «un avorton neterminat», dar «început de natură»; când voia